

KÜRESELÇİLER
QUINN SLOBODIAN

VakıfBank Kültür Yayınları: 0042
İktisat: 003

**KÜRESELÇİLER:
İMPARATORLUĞUN SONU VE
NEOLİBERALİZMİN DOĞUŞU**
QUINN SLOBODIAN

Özgün adı
*Globalists
The End of Empire and
the Birth of Neoliberalism*
Türkçesi
Ahmet Fethi Yıldırım

Yayın Müdürü
Dr. Hasan Aksakal

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmen

Kapak Görseli
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Dr. Çağdaş Dedeoğlu

Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Emre Güler

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2020
© 2018 by the President and Fellows of
Harvard College
Published by arrangement with Harvard
University Press

ISBN 978-605-7947-57-4

*Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Ajans
aracılığıyla VakıfBank Kültür Yayınları'na
aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek
şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar
dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve
mali hakları saklıdır.*

Baskı
Ofset Yapımevi
Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi,
34410 Kâğıthane, İstanbul
Telefon: 0 212 295 86 01
Sertifika No: 45354

1. Baskı: Nisan 2020

KÜRESELÇİLER:
İMPARATORLUĞUN
SONU VE
NEOLİBERALİZMİN
DOĞUŞU

QUINN SLOBODIAN

TÜRKÇESİ

AHMET FETHİ YILDIRIM

QUINN SLOBODIAN

1978 doğumlu olan Kanadalı tarihçi Quinn Slobodian, Oregon'daki Lewis & Clark College'da tarih okuduktan sonra, New York Üniversitesi Tarih bölümünde doktora yaptı (2008). Harvard Üniversitesi bünyesindeki Weatherhead Uluslararası İlişkiler Merkezinde doktora-sonrası araştırmacı olarak bulundu. 2015'ten bu yana Wellesley College'ta öğretim görevlisi olan Slobodian'ın *Foreign Front: Third World Politics in Sixties West Germany*, (Duke University Press, 2012) adlı bir çalışması daha bulunmaktadır.

AHMET FETHİ YILDIRIM

Türkiye'nin en üretken çevirmenlerinden biri olan Ahmet Fethi Yıldırım 1959'da doğdu. 1990'dan bu yana yayımlanan yüz civarındaki kitap çevirisi arasında Farhad Daftary'den *Şii İslam Tarihi* (Alfa) ve *İsmaililer* (Alfa), Bertrand Russell'dan *Batı Felsefesi Tarihi I, II, III* (Alfa), Theda Skocpol'ün derlediği *Tarihsel Sosyoloji* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları), Julia M. H. Smith'ten *Roma'dan Sonra Avrupa* (Alfa), Stefan İhrig'den *Naziler ve Atatürk* (Alfa), Marc David Baer'den *IV. Mehmet Zamanında Osmanlı Avrupası'nda İhtida ve Fetih* (Hil), E. P. Thompson'dan *Teorinin Sefaleti* (Nika), Ernesto Laclau'dan *Siyasal Kimliklerin Oluşumu* (Köprü Kitaplar), Karl Marx'tan *Felsefe Yazıları* (Hil), Geoffrey Nowell Smith'ten *Dünya Sinema Tarihi* (Kabalıcı), John Freely'den *Büyük Türk: İki Denizin Hâkimi Fatih Sultan Mehmed* (Doğan Kitap), Tom Standage'tan *Altı Bardakta Dünya Tarihi* (Kırmızı Kedi), Jonathan Israel'den *Radikal Aydınlanma ve Modern Demokrasinin Kökenleri: Zihin Devrimi* (VakıfBank Kültür Yayınları), Charles Tilly'den *Neden?* (VakıfBank Kültür Yayınları) gibi eserler bulunmaktadır.

M & Y'ye

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar 007	5 Irklar Dünyası 257
Giriş 009	6 Anayasalar Dünyası 325
1 Duvarlar Dünyası 055	7 Sinyaller Dünyası 392
2 Sayılar Dünyası 102	Sonuç İnsansız Bir İnsan Dünyası 474
3 Federasyonlar Dünyası 163	Teşekkürler 514
4 Haklar Dünyası 213	Dizin 516

KISALTMALAR

- AAAA American-African Affairs Association
(Amerika-Afrika İşleri Birliği)
- ARA American-Rhodesian Association
(Amerika-Rodezya Birliği)
- CAP Common Agricultural Policy
(Ortak Tarım Politikası)
- CWL Walter Lippmann Kolokyumu
- ECLA United Nations Economic Commission for Latin
America (Birleşmiş Milletler Latin Amerika
Ekonomik Komisyonu)
- ECOSOC United Nations Economic and Social Council
(Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey)
- EDU Eastern Democratic Union
(Demokratik Dođu Birliği)
- AET Avrupa Ekonomik Topluluđu
- EFTA European Free Trade Area
(Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi)
- GATT General Agreement on Tariffs and Trade
(Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması)
- ICC International Chamber of Commerce
(Uluslararası Ticaret Odası)
- ICIC International Committee on Intellectual Cooperation
(Uluslararası Entelektüel İşbirliği Komitesi)

- IIC International Institute for Intellectual Cooperation
(Uluslararası Entelektüel İşbirliği Enstitüsü)
- ILO International Labour Organization
(Uluslararası Çalışma Örgütü)
- IMF International Monetary Fund
(Uluslararası Para Fonu)
- ISC International Studies Conference
(Uluslararası Araştırmalar Konferansı)
- ITO International Trade Organization
(Uluslararası Ticaret Örgütü)
- LSE London School of Economics
(Londra Ekonomi Okulu)
- MPS Mont Pelerin Society
- NAFTA North American Free Trade Agreement
(Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması)
- NAM National Association of Manufacturers
(Ulusal İmalatçılar Birliği)
- NBER National Bureau of Economic Research
(Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosu)
- NIEO New International Economic Order
(Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen)
- TPRC Trade Policy Research Centre
(Ticaret Politikası Araştırma Merkezi)
- UCT Cape Town Üniversitesi
- UNCTAD United Nations Conference on Trade and
Development (Birleşmiş Milletler Ticaret ve
Kalkınma Konferansı)
- DTÖ Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

DÜNYA DÜZENLERİYLE DÜŞÜNMEK

Bir ulus, kendi barbar istilacılarını doğurabilir

Wilhem Röpke, 1942

Yaygın bir inanca göre, yirminci yüzyılın sonuna gelindiğinde serbest piyasa ideolojisi dünyayı fethetmişti. Küresel ekonominin itiş kakışı içinde devletlerin önemi azalıyordu. 1995'te düzenlenen Davos'taki Dünya Ekonomik Forumunda ABD Başkanı Bill Clinton, "24 saat piyasaları kör edici bir hızla, bazen de acımasızca tepki verebiliyor" diyerek gözlemini ifade etti.¹ Şansölye Gerhard Schröder, yeniden birleşen Almanya'da refah sisteminde büyük bir reformu duyururken, "küreselleşme fırtınaları"na işaret etti. Sosyal piyasa ekonomisi, diyordu Schröder, modernleştirilmelidir; yoksa "dizginsiz piyasa güçlerince modernleştirilecek"ti.² Si-

---

1. Bill Clinton, Remarks to the World Economic Forum, 26 Ocak 1995, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=51667>.

2. Regierungserklärung des Bundeskanzlers Gerhard Schröder (SPD), "Mut zum Frieden und zur Veränderung," 14 Mart 2003, http://www.documentArchiv.de/brd/2003/rede_schroeder_03-14.html.

yaset, pasif zamana geçmişti. Tek aktör, küresel ekonomiydi. ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan 2007’de meseleyi en açık biçimde ifade eden řu cümleleri sarf etti: “Bir sonraki başkanın kim olacağı pek fark etmez. Dünyayı, piyasa güçleri yönetiyor.”³ Eleřtirenlere göre bu, “sömürgeciliğın yerini alan küreselleşme”yle yeni bir imparatorluk gibi görünüyordu.⁴ Savunanlara göre ise; insanların olmasa bile, malların ve sermayenin arz ve talep mantığına göre aktığı, herkese refah –ya da en azından fırsat– yaratan bir dünyaydı.⁵ Bu piyasa güçleri kuralı felsefesi, onu eleştirenler tarafından “neoliberalizm” olarak etiketlendi. Anlatılanlara göre neoliberaler küresel serbest piyasaya inanıyordu: Kendi kendini düzenleyen piyasalar, daralan devletler ve *Homo economicus*’un tek boyutlu rasyonel çıkarına indirgenen insan motivasyonu. Neoliberal küreselcilerin, serbest piyasa kapitalizmini demokrasiyle birleştirdiğı ve sınırsız bir tek dünya pazarı hayali kurduğı iddia edildi.

Benim anlatım bu öykünün konusunu düzeltiyor. Kendi kendilerini tanımlayan neoliberalerin, özerk kendilikler olarak kendi kendini düzenleyen piyasalara inanmadığını gösteriyor. Demokrasi ile kapitalizmi eşanlımlı görmedikleri gibi, insanları yalnızca ekonomik rasyonaliteyle hareket eden

---

3. Aktaran Wolfgang Streeck, *Buying Time: The Delayed Crisis of Democratic Capitalism* (New York: Verso, 2014), 213.

4. Chakravarthi Raghavan, “Trade: The Empire Strikes Back,” *SUNS—South North Development Monitor*, 20 Eylül 1999; Michael Hardt ve Antonio Negri, *Empire* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000).

5. Bkz. Thomas L. Friedman, *The World Is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2005)

kimseler olarak da görmediler. Ne devletin ne de sınırların ortadan kalkmasını istediler. Dünyaya yalnızca bireyin penceresinden de bakmadılar. Temel neoliberal içgörüsü aslında John Maynard Keynes ve Karl Polanyi'ninkine benzer: Piyasa, kendine dikkat etmez ve edemez. Yirminci yüzyıl neoliberal teorileştirmenin çekirdeği, bütün dünya ölçeğinde kapitalizmi korumak için meta-ekonomik ya da ekonomi-dışı adını verdikleri koşullarla ilgilidir. Neoliberal projenin kurumları tasarlamaya odaklandığını gösteriyorum; piyasaları serbestleştirmek için değil kısıtlamak için, demokrasi tehdidine karşı kapitalizmi aşılacak için, çoğu zaman akıldışı olan insan davranışını sınırlayacak bir çerçeve yaratmak ve imparatorluktan sonra dünyayı, sınırların zorunlu işlev gördüğü bir rakip devletler mekânı olarak yeniden düzenlemek için.

Neoliberalizmi nasıl anlamlandırabiliriz, hatta bu adı kullanabilir miyiz? Yıllarca birçok kişi bu terimin anlamsız olduğunu iddia etti. Yakın zamanda bir bilim insanı, “nereden bakılırsa bakılsın,” neoliberal teori, “diye bir şey yoktur” dedi.⁶ Bununla birlikte Uluslararası Para Fonu (IMF) 2016'da uluslararası medyanın manşetlerine taşınan değerlendirmesinde neoliberalizmi yalnızca tutarlı bir öğreti olarak tanımlamakla kalmayıp özelleştirme, serbestleştirme ve açılma politikası paketinin “aşırı satılmış” olup olmadığını da sordu.⁷ O sırada *Fortune*, “IMF bile neoliberalizmin ba-

---

6. Rajesh Venugopal, “Neoliberalism as Concept,” *Economy and Society* 44, no. 2 (2015): 181. Ayrıca bkz. Bill Dunn, “Against Neoliberalism as a Concept,” *Capital and Class*, 23 Kasım 2016, <https://doi.org/10.1177/0309816816678583>.

7. Jonathan D. Ostry, Prakash Loungani ve Davide Furceri, “Neoliberalism: Over-

şarısız olduğunu kabul ediyor,” diye haber yaptı.⁸ Derginin, bunun yeni bir gelişme olduğuna dair iması bir bakıma doğru değildi. Neoliberalizmle ilişkilendirilen politikalara yirmi yıl boyunca meydan okunmuştu, en azından retorik olarak. İlk kuşku ifadesi 1997 Asya mali krizinden sonra Joseph Stiglitz’den geldi.⁹ 1997’den 2000’e kadar Dünya Bankası’nın baş ekonomisti ve Nobel Ekonomi Ödülü sahibi olan Stiglitz, neoliberal küreselleşmeyi yüksek sesle eleştirir oldu. 1990’ların sonunda diğer eleştirmenler de kuralsız küresel serbest piyasanın “son ütopya” olduğunu ifade etti; uluslararası mali kurumlar da buna kısmen katıldı.¹⁰ 2016 *Fortune* makalesinin konusu olan sermaye kontrollerine öğretisel karşıtlığı bıraktılar. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) de benzer bir imaj değişikliği geçirdi. Protestolar, 1999 toplantısını kapattırdıktan sonra çark edip küreselleşmenin insani yanını vurguladı.

Neoliberal olarak nitelenen politikalar uzun süredir eleştirilmesine rağmen, IMF raporu “neoliberalizm” etiketini tanıma bakımından hâlâ anlamlıydı. Terim ana-akım için hazırlanmış gibiydi; *Financial Times*, *Guardian* ve diğer

sold?,” *Finance and Development*, Haziran 2016, 38–41.

8. Ben Geier, “Even the IMF Now Admits Neoliberalism Has Failed,” *Fortune*, 3 Haziran 2016, <http://fortune.com/2016/06/03/imf-neoliberalism-failing/>.

9. Bkz. Joseph E. Stiglitz, *Globalization and Its Discontents* (New York: W. W. Norton, 2003).

10. Andrew Gamble, “The Last Utopia,” *New Left Review*, no. 236 (Temmuz-Ağustos 1999): 117–127. Ayrıca bkz. Alexander E. Kentikelenis, Thomas H. Stubbs ve Lawrence P. King, “IMF Conditionality and Development Policy Space, 1985–2014,” *Review of International Political Economy* 23 (2016): 543–582.

gazetelerde yer aldı.¹¹ 1977’de kurulan ve Margaret Thatcher için yol gösterici bir kaynak olan Adam Smith Enstitüsü de 2016’da, kendi ifadeleriyle daha önceki “liberter” lakabını atıp, “neoliberaler” olarak ortaya çıktı.¹² Kendileri için iddia ettikleri ilkelere biri “küreselci bakış”tı. 2017’de Almanya’da Walter Eucken Enstitüsünün müdürü, “klasik neoliberalizm” dediği payeyi ve “lobilerin çıkarlarının üstünde duran güçlü bir devlet” çağrısını açıkça savundu.¹³ Öyle görünüyordu ki hem eleştirenler hem de savunular için “kendi adını ağzına almaya cüret etmeyen hareket” artık adlandırılıyordu.¹⁴ Bu aydınlatıcı bir gelişmeydi. Neoliberalizm etiketi, onu diğerleri arasında bir düşünce külliyyatı ve bir yönetim tarzı olarak –düzenlemenin (regülasyon) radikal “öteki”si gibi değil de bir düzenleme biçimi ya da çeşidi olarak– görmemize yardımcı olur.

---

11. Shawn Donnan, “IMF Economists Put ‘Neoliberalism’ under the Spotlight,” *Financial Times*, 26 Mayıs 2016. The *Financial Times* neoliberalizmi “ampirik argüman becerilerinden yoksun düşüncesiz radikallerin toptancı eleştirisi” olarak kınayan bir başyazıyla devam etti. “A Misplaced Mea Culpa for Neoliberalism,” *Financial Times*, 30 Mayıs 2016. Aditya Chakraborty, “You’re Witnessing the Death of Neoliberalism—from Within,” *Guardian*, 31 Mayıs 2016.

12. Daniel Stedman Jones, *Masters of the Universe: Hayek, Friedman, and the Birth of Neoliberal Politics* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012), 16; Keith Tribe, “Liberalism and Neoliberalism in Britain, 1930–1980,” *The Road from Mont Pèlerin: The Making of the Neoliberal Thought Collective* ed. Philip Mirowski ve Dieter Plehwe (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2009) içinde, 90; Sam Bowman, “Coming Out as Neoliberals,” *Adam Smith Institute Blog*, 11 Ekim 2016, <https://www.adamsmith.org/blog/coming-out-as-neoliberals>.

13. Lars Feld, aktaran Bert Losse, “Economic Neoliberalism: Philosophy of Freedom,” *Handelsblatt Global*, 10 Haziran 2017.

14. Philip Mirowski, “The Political Movement That Dared Not Speak Its Own Name: The Neoliberal Thought Collective under Erasure,” *Institute for New Economic Thinking Working Paper no. 23* (Eylül 2014), 6.

Geçen on yılda neoliberalizm ve onun küresel yönetim reçetelerini tarihselleştirmek, “siyasal sövgü” yü ya da “anti-liberal slogan”ı kuvvetli bir arşiv araştırması konusuna dönüştürmek için olağanüstü çaba harcandı.¹⁵ Benim anlatım, tuhaf bir biçimde bağlantısız kalmış iki bilimsel çalışma damarını birbirine bağlıyor. İlk damar, neoliberal hareketin entelektüel tarihinin izini sürme çalışmasıdır.¹⁶

---

15. Oliver Marc Hartwich, “Neoliberalism: The Genesis of a Political Swearword,” CIS Occasional Paper 114 (2009), <http://www.cis.org.au/app/uploads/2015/07/op114.pdf>; Taylor C. Boas ve Jordan Gans-Morse, “Neoliberalism: From New Liberal Philosophy to Anti-Liberal Slogan,” *Studies in Comparative International Development* 44, no. 2 (Haziran 2009): 137–161.

16. Öncü incelemeler için bkz. Richard Cockett, *Thinking the Unthinkable: Think-Tanks and the Economic Counter Revolution, 1931–1983* (Londra: Harper Collins, 1994); Dieter Haselbach, *Autoritärer Liberalismus und Soziale Marktwirtschaft: Gesellschaft und Politik im Ordoliberalismus* (Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1991); Bernhard Walpen, *Die offenen Feinde und ihre Gesellschaft: Eine hegemonietheoretische Studie zur Mont Pelerin Society* (Hamburg: VSA-Verlag, 2004); Mirowski ve Plehwe, *The Road from Mont Pelerin*. Daha yeni çalışmalar için bkz. Angus Burgin, *The Great Persuasion: Reinventing Free Markets since the Depression* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2012); Pierre Dardot ve Christian Laval, *The New Way of the World: On Neoliberal Society* (New York: Verso, 2014); William Davies, *The Limits of Neoliberalism: Authority, Sovereignty and the Logic of Competition* (Los Angeles: Sage, 2014); Kim Phillips-Fein, *Invisible Hands: The Making of the Conservative Movement from the New Deal to Reagan* (New York: W. W. Norton, 2009); Ralf Ptak, *Vom Ordoliberalismus zur sozialen Marktwirtschaft: Stationen des Neoliberalismus in Deutschland* (Opladen: Leske und Budrich, 2004); Philip Plickert, *Wandlungen des Neoliberalismus: Eine Studie zu Entwicklung und Ausstrahlung der “Mont Pelerin Society”* (Stuttgart: Lucius und Lucius, 2008); Ben Jackson, “Freedom, the Common Good, and the Rule of Law: Lippmann and Hayek on Economic Planning,” *Journal of the History of Ideas* 73, no. 1 (2012): 47–68; Jean Solchany, *Wilhelm Röpke, l'autre Hayek: Aux origines du néolibéralisme* (Paris: Sorbonne, 2015); Stedman Jones, *Masters of the Universe; Philip Mirowski, Never Let a Serious Crisis Go to Waste: How Neoliberalism Survived the Financial Meltdown* (New York: Verso, 2013); Milene Wegmann, *Früher Neoliberalismus und Europäische Integration: Interdependenz der nationalen, supranationalen und internationalen Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft (1932–1965)* (Baden-Baden: Nomos, 2002). Neoliberal bilim insanlarının metinsel çözümlmelerine odaklanan incelemeler için bkz. Andrew Gamble, *Hayek:*